

dělení jsou Oldřich Stutz (zároveň spoluredaktor oddělení germanistického) a Albert Werminghoff. V redakčním oznámení se uvádí, že pěstovány tu budou dějiny círk. práva katolického, evangelického i státního, čímž doplněny býti mají dějiny práva římského i německého, s vývojem práva církevního v různých směrech spjaté. Na víru a dogma „jako na vědecké předpoklady vzniku práva církevního“ bude brán stejný zřetel jako na hospodářské a kulturní podmínky právního života církevního v minulosti. Články, které odpovídají těmto požadavkům a hoví duchu kritické a historickoprávní metody, budou vítány.

První svazek kanonistického oddělení vyšel koncem r. 1911 s bohatým obsahem. Samostatnými články jsou tu zastoupeni spisovatelé: Conrat, Eichmann, Galante, v. Hörmann, Leder, Stutz, Viard, Werminghoff. Připojena je rozsáhlá hlídka literární. *Hobza.*

L. Luzzati, Freiheit des Gewissens und Wissens, Studien zur Trennung von Staat und Kirche, něm. překlad Dra J. Bluwsteina (Lipsko, Duncker Humblot 1911, XIV + 155 str.).

Nejde o pouhý překlad díla „Libertà di coscienza e di scienza,“ Milano 1909, nýbrž o německé vydání autorem doplněné a opatřené zvláštní jeho předmluvou. Autor je bývalý ministerský předseda italský a professor ústavního práva v Římě. Jeho vynikající osobnost politická dodává výkladům o svobodě náboženské, o pravé toleranci, o rozluce mezi státem a církví a o poměru vědy k náboženství zvláštní zajímavosti. Kniha povstala z pojednání a přednášek různého data.

Úvod tvoří pojednání o konstitučních zásadách rozluky mezi státem a církví. Přívrženci tohoto systému vycházejí jednak z víry, jednak z nevěry. Je mnoho lidí, kteří nedovedou si představit církev bez pomoci státní. Zkušenost však učí, že úplná volnost církvi více prospívá a také hmotné prostředky přivádí měrou větší, než činí stát za to, že je strážcem svědomí. Bez opravdové tolerance tíhne každá náboženská společnost ku světské moci a k ovládnutí státu jménem božím. Duch inkvisice zdá se tu a tam oživovati. Tím více třeba míti před očima nesmazatelné zásluhy oněch apoštolů a mučedníků svobody náboženství a vědy, která je požadavkem nového, konstitučního státu. Svoboda náboženská měla by býti základem sociálního života, historie však ukazuje, že po všech ústavních svobodách přichází naposled jako koruna celého díla. Poměry mezikonfessijské jsou nejlepším kriteriem konstitučního režimu. — Na to líčí se krátce rozlukové právo v *A m e r i c e*, kde rozluka přišla k duhu zejména církvi katolické, v *J a p o n s k u* (rozluka od r. 1875, císař vzdal se všech božských poct církve buddhistické, od r. 1890 obligatorní světské vyučování morálce na školách veřejných) a ve *F r a n c i i*, která přivedla problem rozluky na denní pořádek evropských států. Francouzskému zákonodárství rozlukovému vytýká autor zbytečnou a neprozíravou ostrost proti Římu. V *I t a l i i* je nynějším výborným zákonodárstvím půda pro rozluku připravena, ale den rozluky tu ještě nenadešel. Nejvyšší chválou zahrnuje autor rozluku *ž e n e v s k o u*, jež by měla býti vzorem pro budoucí zákonodárství.

V A n g l i i dojde časem k rozluce na žádost církví samých. To je princip nejpřirozenější a nejsprávnější. Ideálem je autorovi volná církev skotská (od r. 1900 spojená se starou církví presbyteriánskou). Jako jednotlivec má i církev míti volnost měniti své zásady a svobodně se vyvíjeti. Heslo budoucnosti je: svobodná církev v s u v e r e n n í m státě.

V prvním dílu spisu vzpomíná se hlavních apoštolů náboženské svobody v dějinách národů. Myšlenka náboženské svobody a snášenlivosti zrodila se již dávno před ediktem Milánským (313), a to na půdě asijské. Půltřetího století před Kr. — v době, kdy antický svět řecký trestal přísně odklon od bohů národních — provádí indický král A s o k a toleranci mezi brahmany a budhisty, učí, že nemá vlastní náboženství velebeno býti snižováním jiného, a hlásá, že každý může žíti dle ideálu, jež si sám vyvolil. Mezi největší průkopníky náboženské svobody náleží neprávem zapomenutý filosof T h e m i s t i u s (+ 390), důvěrník Juliána apostaty a zároveň přítel křesťanských světců, zejména sv. Řehoře. Jeho místo je mezi muži jako Protagoras, Anaxagoras, Montaigne, Spinoza, Locke, Stuart Mill. Světec Theodor S t u d i t a, pronásledovaný obrazorbci, na poč. stol. IX. rozpoznává, že jen z e v n í konání může státem býti posuzováno a trestáno, kdežto život vnitřní má býti svobodný, a vyslovuje zásadu: „Kacíře máme poučovati nikoli zabíjeti.“ Za největšího pronásledování židů vystupuje ve 12. stol. francouzský mnich B e r n a r d d e C l a i r v a u x na jich obranu a získává si vděčnost celého židovstva. Reformace neznamená pokroku v náboženské snášenlivosti. Ani Hus, ani Luther ani Kalvín nehlásají tolerance, všichni dávají se unášeti hněvem proti jinak smýšlejícím. Není náhodou, že právě v Holandsku, které se proslavilo boji proti španělské inkvisici, vyvstává největší apoštol náboženské svobody S p i n o z a, jenž dovede srovnati svobodu individua s potřebami státu a jenž ve svobodě vidí pravý účel státu. Lepšího odůvodnění náboženské svobody než je Spinozovo se nám dosud nedostalo.

První město, v němž Bůh svobodně směl býti uctíván, je P r o v i d e n c e, založená v Sev. Americe Rogerem Williamsem kolem r. 1641. S radostí lze pozorovati, že lidstvo stále více se zajímá o budovatele kultury, kdežto dříve vědělo se z historie nejvíce o její bořitelích. Krásný příklad úcty k mučedníku svobody svědomí podali obyvatelé ženevští, kteří vystavěli r. 1903 okázalý pomník S e r v e t o v i pro popírání trojice božské Kalvinem k smrti odsouzenému, čímž smyli skvrnu na památce svého reformátora.

V části druhé, nadepsané „Vědění a víra ve svobodě,“ osvětluje autor své názory o poměru vědy k náboženství a morálce. Popírá, že by jen věda byla schopna rozvoje a nikoli morálka. Náboženství je nutným doplňkem vědy. Oběma třeba největší svobody, pak se objeví, že není mezi nimi zásadního rozporu. Vzdělání bez mravního zdokonalení nemá ceny. Větší cenu má prostý sedlák než rafinovaný padělatel směnek, úplatná a stranická demokracie je horší než tyranie. Všeobecné hlasovací právo, které brzo ovládne svět, vyžaduje tříbení charakteru a šlechtění srdce.

Sociální život není složen jen z faktorů hospodářských, nýbrž i duchových. Morálka není výsledkem hospodářských poměrů, jistě ne u heroů nových idejí. Není odůvodněn ani výstřední materialismus ani výstřední idealismus. Náboženského cítění nebylo, naopak přibylo, jak vidno z netušeného rozšíření bible v poslední době. Ale ovšem náboženské cítění se mění a zjemňuje. Ideálem budiž: svoboda a skromnost.

Autor je beze sporu zajímavou osobností. Několik desetiletí stál ve víru politického života italského a přece si zachoval neobyčejnou jemnost smýšlení a vysoký stupeň ideálního zanícení. Z knihy mluví veliká dobrota srdce a mírumilovnost. Autor by každému rád vyhověl, všem přeje svobody, která sama povede k harmonii života, a odmítá každý nátlak. Sám počítá s výtkou přílišného idealismu a optimismu. A výtka tato je oprávněna. Autor, odpůrce racionalistů a positivistů, sleduje jen svou zamilovanou myšlenku a přezírá skutečné poměry, které vykazují tolik vážných rozporů, s nimiž praktický zákonodárce musí počítati. (Jak divně kontrastuje s idealismem autorovým na př. skutečnost popsaná současně professorem theol. Dr. J. Schnitz erem v obsáhlém článku: Der katholische Modernismus, Zeitschrift für Politik, 5. sv. 1911 seš. 1.!) Autor neschvaluje antiklerikalismu románských národů a kárá zejména Francii, za to však je úplně zamilován do Anglie. Tam se vše vyvíjí pomalu a bez převratů. Také Německu činí některé poklony, dle mého názoru ne úplně odůvodněné. Pro jednotlivé mučedníky pokroku má Luzzatti velké pochopení, nikoli, jak se zdá, pro národ, který v zájmu pokroku dal svou existenci v sázku a stal se mučedníkem nových idejí. Ti, kdož jen klidně přihlíželi, měli později snazší úlohu, těžice z trpkých zkušeností onoho. Ačkoliv autor je professorem práva ústavního, nepřináší kniha mnoho „studií k rozluce státu a církve“ ve smyslu právním, jak by se dalo očekávati dle nadpisu jejího. Rozluka pojímá se tu jen ideově. Jednotlivé oddíly netvoří souladného celku, ale spis poskytne každému čtenáři mnoho poučného i zajímavého.

Hobza.

Civilní právo.

Бар. А. Л. Фрейтагъ-Лоринговень: Національність въ гражданскомъ правѣ и проектъ гражданского уложения.

V předešlém sešitě Sborníku (str. 104) ohlášená přednáška bar. Freytagha-Loringhova, kterouž dne 10. září 1911 zahájil svá čtení o římském právu na universitě jurjevské, otištěna byla v prosincovém svazku Žurn. min. just. (str. 103—120) pod heslem: „Národnost v právu občanském a osnova občanského zákonníka“. Hrot její namířen jest proti výtce prof. Sinajského novému kodexu především proto činěné, že jest nenárodním. Autor, kterýž po vydání osnovy v druhé redakci (z r. 1905) uveřejnil řadu studií a kritických rozborů jednotlivých partií osnovy z práva dědického k nemovitostem, řadu knih pozemkových a práva hypotečního, jest nad